

VINKO TADIĆ, *PUKOVNIK S VIOLINOM*

Studija Vinka Tadića, tematski usmerena na život i delo jednog čoveka, ostvaruje širok spektar kulturno-istorijskih i društveno-političkih premisa u kojima je suštinski razrađen temeljno postavljeni problem: transformacija ličnosti dečaka siromašnog srpskog sela na Psunju, čiji uspon je omogućila Narodnooslobodilačka borba i socijalistička revolucija stvorivši pretpostavke za razvoj njegove ličnosti do uglednog građanina Požege i Zagreba, kroz kulturno-istorijski i publicistički rad, kojim je dao doprinos rodnom kraju.

Deo studije nastao je na temelju pet razgovora autora sa Miodragom Bjelićem (koji je nastavio svoje obrazovanje tek u 26-oj godini, kao istraživač i pisac se pojavio u četrdesetim godinama života, da bi svoju poslednju samostalnu publikaciju završio u 97-oj godini), ali je metod intervjua Vinko Tadić ubedljivo i višestruko obogatio neophodnim pisanim izvorima te naučnom literaturom.

Zadirući u dublju genezu i fenomen usmene reči (John Tosh sa Seanom Langom, Philip Adams), koja je povremeno i prvorazredan izvor – tamo gde drugačijih tragova nema, Vinko Tadić naučno fundira studiju, koja se delom oslanja na sećanja ispitanika (metod intervjua), primenjujući uspešno metode navedenih teoretičara. Pri tome ne gubi iz vida subjektivnost i izvesna ograničenja, na relaciji: pojedinac – javna tradicija, u usmenosti koja uvek predstavlja i „sirovi materijal društvenog pamćenja“. Na isti način, u sledećem poglavlju, Vinko Tadić teorijski tumači „prednosti i zamke biografije“. Ovaj granični književni žanr – veoma prisutan još od antičkih istoričara, preko autora srednjeg veka do novog doba – fokusiran uglavnom na vladare i nosioce raznih uticaja „da bi ojačali pozicije vladajuće političke i intelektualne elite“, preneo se i na druge oblasti i ličnosti, naročito od 18. veka, iz sveta kulture. Posebnu književnu ekspanziju tokom postojanja druge Jugoslavije, doživeo je u drugoj polovini 20. veka u memoaristici iz Narodnooslobodilačke borbe – epohi kojoj je pripadao i Miodrag Bjelić. Zamka na koju ukazuje i Vinko Tadić je pristrasnost biografa u analizi života i dela ličnosti o kojoj pišu.

Najobimniji deo studije predstavlja rekonstrukciju života i rada Miodraga Bjelića, sa širokim zahvatom u društveno-politički i kulturno-istorijski kontekst slavonske sredine, kao i srpskih sela toga dela Hrvatske, gde se u jednom od njih (Čečavac, nedaleko od Požege) rodio i odrastao Miodrag Bjelić. Nizom opširnih i zanimljivih fusnota, Vinko Tadić daje i istoriju ovog, ali i drugih srpskih sela Požeške kotline, naseljenih najvećim delom nakon austro-turskih ratova krajem 17.

i početkom 18. veka. Dalji socijalno-istorijski kontekst, iz kazivanja samog Miodraga Bjelića o životu pre Drugog svetskog rata, autor uveliko dopunjava istorijskim i etnološkim podacima (iz srpske i hrvatske literature 19. i 20. veka), kao i iz crkvene, najzad i političke istorije na ovom području. Svakako, preloman period od fundamentalnog značaja za ovaj kraj, ali i lični život (i razvoj) Miodraga Bjelića predstavlja Drugi svetski rat, odnosno Narodnooslobodilačka borba. Ovaj deo studije, ujedno i najdragoceniji, pruža nove uvide o antifašističkom pokretu otpora u ovom delu Hrvatske 1941, a po uspostavljanju ustaške vlasti i Nezavisne Države Hrvatske, što je iniciralo – nakon prvih pokolja srpskog stanovništva – i organizovani otpor na čelu sa Komunističkom partijom Jugoslavije i masovan odlazak u partizanske jedinice. To je ključni deo života i Miodraga Bjelića, njegovog formiranja te razvoja kao ličnosti, sa svim ljudskim potencijalima, a koji je poneo i simbolično partizansko ime „Ključ“. Vinko Tadić opširno piše i o razmerama stradanja Srba tokom postojanja ustaške vlasti u NDH, navodeći rezultate o broju žrtava uglavnom od hrvatskih autora. Studija detaljno razmatra potom i pređeni ratni put Miodraga Bjelića u Psunjskom i Posavskom narodnooslobodilačkom partizanskom odred, što bi se uslovno moglo nazvati i prvim delom njegovog životopisa, u kojem su ga presudno formirali ratni uslovi života. Nakon rata nastavilo se njegovo obrazovanje. Usavršavao se u oficirskoj školu u Lenjingradu, a svoju vojnu karijeru završio je kao načelnik oklopnih jedinica Jugoslovenske narodne armije.

Pošto ga je istovremeno privlačila istorija i književnost, kao i umetnost uopšte, učestvovao je u osnivanju Matice hrvatske u Slavonskoj Požegi 1961, a 1966 – postao saradnik Historijskog instituta Slavonije i Baranje u Slavonskom Brodu. Nakon toga počinje drugi deo njegovog života: objavio je niz dragocenih knjiga o Drugom svetskom ratu na području Požeške kotline, tako da je ova njegova književno-publicistička delatnost, ukupno najtrajnija, predmet drugog dela studije Vinka Tadića. Izvodeći temeljnu hermeneutičku analizu Bjelićevih pisanih dela (*Požeški NOP odred*

, 1981;

Sabirni ustaški logor u Slavonskoj Požegi

, 2008;

Na kućnom pragu

, 2011), te niz članaka u periodici, zaključno sa poslednjim objavljenim delom (

Spomenar 75 godina Posavskom partizanskom odred,

2017) koji je objavio u 97. godini, ukazujući da ona predstavljaju važan doprinos savremenoj istoriji i kulturi požeškog kraja, studija Vinka Tadića značajno doprinosi istraživanju uzroka i posledica, kao i razumevanju temeljnih pitanja srpsko-hrvatskih odnosa, pa prema tome ima sve odlike naučno potkovanog, a izborom neistražene teme iz novije istorije toga dela Hrvatske i izvornog naučnog dela.

Najzad, istražujući život i javno delovanje (i delo) jedne ličnosti poput Miodraga Bjelića, autor razmatra i problem identiteta Srba u Hrvatskoj te njihovih odnosa sa Hrvatima. U tom smislu je, uz ostalo, naveo: „Bio je osviješten Srbin. Volio je govoriti o borbi koja je u Drugome svjetskom ratu povezala većinu Hrvata i Srba u ostvarenju zajedničkog cilja. To je poraz fašizma i nacizma

te njihovih domaćih implikacija“ (str. 80). Bjelić je i u privatnom životu uspešno ostvarivao suživot sa Hrvatima. Primer za to su i njegov izbor životne i bračne saputnice, učiteljice, Hrvatice po nacionalnosti, kao i deca iz tog (mešovitog) braka – što je bila masovna pojava u svim krajevima socijalističke Jugoslavije. Treba istaknuti da je za mesto života do kraja, odabrao Zagreb. Cenio je istinu, političare je svrstavao prema učinku, a bez obzira na nacionalnu pripadnost, s tim što je o poslednjem ratu (devedesetih) imao izrazito negativno mišljenje, naročito apostrofirano stradanjem Srba zapadnog dela Slavonije te iz drugih krajeva Hrvatske. Poslednji deo studije približava nam i intimnu, a u suštini umetničku ličnost Miodraga Bjelića: njegov dar za muziku, crtež, fotografiju, a naročito, ručnu izradu violina i ostalih žičanih instrumenata (otud simboličan i vrlo uspeo naslov ove studije).

Pisana akribično, jasnim i preciznim jezikom, sa neophodnom naučnom aparaturom i opsežnim zaključnim napomenama, kao i upotrebom literature i obimnih izvora (od kojih se mnogi prvi put publikuju), studija profesora Vinka Tadića predstavlja izvorno naučno delo, koje u mnogome i raznovrsno osvetljava – na primeru jedne značajne ličnosti iz Požeške kotline – savremenu istoriju ovog dela Slavonije, ali i šire, te dragoceno na taj način popunjava praznine koje su do sada postojale na tom polju nauke.

Ovaj tekst objavljen je u Historijskom zborniku (2019.), br. 2, str. 486–488.

izv. prof. dr. sc. Slavica Garonja Radovanac, Filološko-umetnički fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Republika Srbija